

Hovedtræk ved globaliseringen for Danmark

Executive summary

- Globalisering er en proces, der indebærer øget samarbejde, samhandel og investeringer på tværs af lande. Gennem øget handel og internationale virksomheder spredes nye teknologier og viden. Det skyldes blandt andet, at handel øger konkurrencen og giver bedre muligheder for specialisering.
- Den øgede globalisering betyder, at der er sket en international arbejdsdeling mellem landene. Det betyder, at forskellige lande specialiserer sig inden for forskellige typer produktion. Der har generelt været en stor stigning i den samlede verdenshandel siden 1960'erne.
- For Danmark, der er en lille, åben økonomi, udgør handel en betydelig del af den samlede økonomi. Både den danske eksport og import er vokset kraftigt siden 1980'erne. Danmark handler overvejende med andre rige lande, og handel med EU-lande udgør knap 60 pct. af den samlede danske handel.
- Priserne på varer, som Danmark eksporterer, er generelt steget hurtigere end priserne på de varer, som vi importerer. Det har givet en vedvarende stigning i bytteforholdet siden 1960'erne. Et stigende bytteforhold betyder, at vi kan købe en større mængde import for den samme mængde eksport og det giver en velstandsstigning.
- Forbedringen afspejler, at Danmark har specialiseret sig inden for brancher, hvor prisudviklingen på verdensmarkedet har været relativ gunstig.
- Den øgede globalisering og specialisering på tværs af landegrænser har ændret virksomhedernes behov for forskellige typer af arbejdskraft. Nogle jobfunktioner er kommet til, imens andre er rykket til udlandet. Det har krævet en omstilling på det danske arbejdsmarked. Gode strukturer på arbejdsmarkedet og et stigende uddannelsesniveau har understøttet en vellykket omstilling.
- Beskæftigelsen er således høj i Danmark, og ledigheden er nedbragt til et lavt niveau.

- Der er generel usikkerhed om styrken af den globale vækst og handel fremover. Der er risiko for en tendens mod mere indadvendt politik. Aftagende verdenshandel vil kunne påvirke dansk økonomi negativt, da gevinsterne ved handel mindskes.
- Med den politiske situation i USA er der opstået usikkerhed omkring handelsaftalen mellem USA og EU (TTIP). Ligeledes udgør Storbritanniens udtrædelse af EU (Brexit) et usikkerhedsmoment.

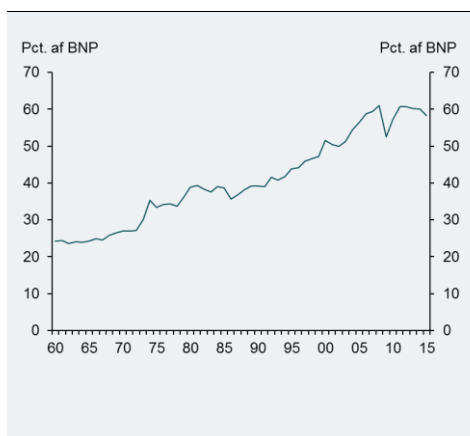
Globaliseringsprocessen

Globalisering er en proces, der indebærer øget samarbejde, samhandel og investeringer på tværs af lande - og dermed også øget afhængighed mellem landene. Spredning af nye teknologier og viden, bl.a. via handel og internationale virksomheder, er også en central del af globaliseringen.

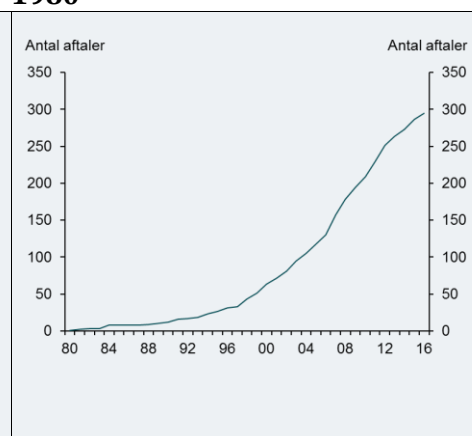
Globaliseringen er ikke noget nyt fænomen, og der har generelt været en stor stigning i den samlede verdenshandel siden 1960, *jf. figur 1*. Således er den globale handel gået fra at udgøre knap 25 pct. af det samlede BNP i 1960 til at udgøre knap 60 pct. i 2015.

Udviklingen i verdenshandlen skal ses i lyset af de seneste årtiers liberalisering af handels- og kapitalstrømme, herunder i regi af WTO og EU samt væsentlige markedsøkonomiske reformer i Østeuropa og Asien. Siden 1980 er der kommet 300 nye handelsaftaler til i WTO-regi, *jf. figur 2*. Hertil kommer, at faldende transportomkostninger har gjort handel på tværs af grænser mere profitabel.

Figur 1. Udvikling i verdenshandlen siden 1960

Figur 2. Antal handelsaftaler i WTO-regi, akkumuleret siden 1980

Anm.: Figur 1 viser summen af import og eksport af varer og tjenester som andel af BNP. Figur 2 viser det akkumulerede antal regionale handelsaftaler, som WTO er blevet notificeret om siden 1980. Handelsaftaler kan omfatte varer og/eller tjenester.

Kilde: Verdensbanken, WTO: Regional Trade Agreements Information System (RTA-IS) og egne beregninger.

Handel mellem lande er en afgørende mekanisme til at skabe højere produktivitet. Det skyldes blandt andet, at handel øger konkurrencen og giver bedre mulighed for specialisering. Der er således i stigende grad sket en international arbejdsdeling, hvor landene specialiserer sig i områder, hvor de har komparative fordele. Lavtlønslande har typisk en komparativ fordel inden for arbejdskraftintensiv produktion, imens der i mere avancerede økonomier generelt ses en tendens til højere grad af specialisering inden for mere videnstunge industrier og serviceerhverv. Danmark har fx specialiseret sig indenfor medicinalindustri.

Igennem specialisering kan produktionen tilrettelægges mere effektivt og produktiviteten øges. Det medfører højere lønninger, lavere produktionsomkostninger for virksomhederne og herigennem lavere forbrugerpriser. Det bidrager til at skabe højere velstand i samfundet, *jf. også baggrundsnotat om produktivitet og velstand* (tidligere sendt til rådet).

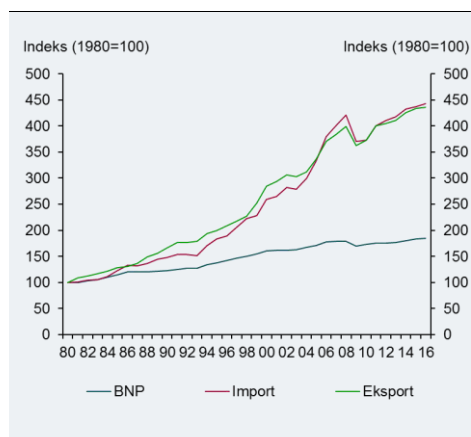
Danmark og globaliseringen

Som en lille, åben økonomi deltager Danmark i høj grad i den internationale arbejdsdeling. Handel med andre lande har stor betydning for økonomien – samlet set udgjorde den danske handel mere end 100 pct. af BNP i 2015.

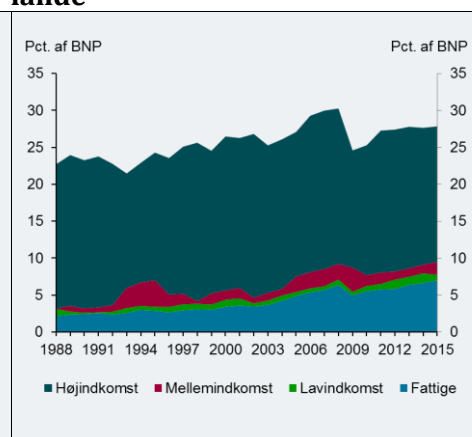
Handelsintensiteten er steget kraftigt i dansk økonomi siden 1980'erne, og både importen og eksporten er vokset betydeligt hurtigere end BNP, *jf. figur 3*. Danmarks største handelspartnere tæller Tyskland, Sverige og USA. Samlet set udgør handel med andre EU-lande knap 60 pct. af den samlede danske handel. Den stigende danske handel skal også især ses i lyset af EU's løbende udvidelse af det indre marked, herunder særligt østudvidelsen i 2004.

Danmark handler i langt overvejende grad med andre højjindkomstlande, *jf. figur 4*. Handelen med lavtlønslande har dog udgjort en stigende andel af den danske vareimport set over de sidste 15 år. Det skal ikke mindst ses i sammenhæng med, at befolkningstunge lande og regioner i Asien og Østeuropa har åbnet for handel. Flere asiatiske og østeuropæiske lande har dog skiftet indkomstgruppe undervejs og konkurrerer dermed ikke længere på løn.

Figur 3. Stigende handelsintensitet i Danmark

Figur 4. Danmark handler overvejende med andre rige lande

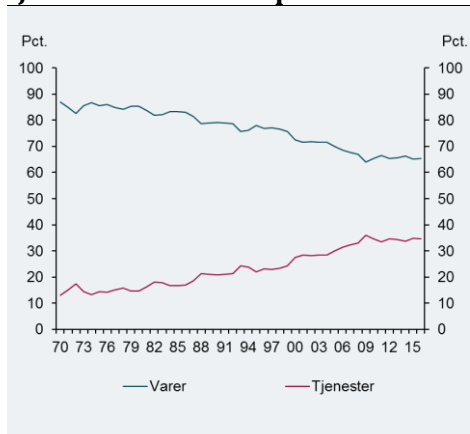

Anm.: I figur 4 er fattige lande defineret som lande med købekraftskorrigeret BNP pr. indbygger under en tredjedel af Danmarks, lavindkomstlande som lande, hvor velstanden er mellem en tredjedel og halvdelen af Danmarks, mellemindkomstlande som lande med velstand mellem halvdelen og to tredjedele af Danmarks, og højindkomstlande som lande med velstand over to tredjedele af Danmarks niveau. Opgørelsesmetoden tager ikke højde for, at eksporterede varer kan gå gennem flere lande, før de når det endelige modtagerland. Tages der højde for dette, vil fx USA og Kina få en større betydning.

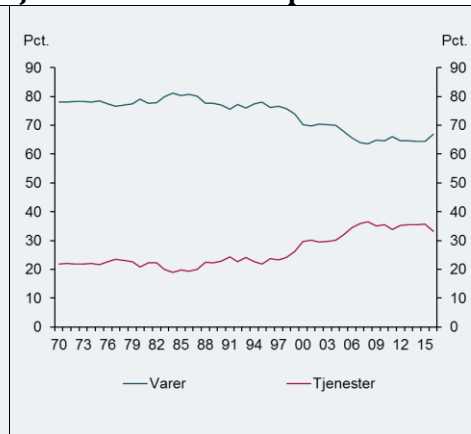
Kilde: Danmarks Statistik, Verdensbanken og egne beregninger.

Sammensætningen af udenrigshandlen er også ændret igennem de seneste årtier. International handel med tjenester sker i langt større omfang i dag end for 30-40 år siden. Importen af tjenester er således steget fra at udgøre ca. 10 pct. i 1970 til 35 pct. i dag, *jf. figur 5*. Tilsvarende udgjorde tjenesteeksporten ca. 20 pct. af den samlede danske eksport i 1970, mens den i dag udgør 33 pct., *jf. figur 6*. Det skyldes i høj grad den teknologiske og digitale udvikling, som muliggør lettere og billigere udveksling af tjenester på tværs af lande. Det betyder også, at serviceerhvervene oplever en højere konkurrence fra udenlandske konkurrenter end tidligere.

Figur 5. Andel af varer og tjenester i dansk import

Figur 6. Andel af varer og tjenester i dansk eksport

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Internationalisering sker også ved, at virksomheder og kapital er mere mobile over landegrænserne. Dermed flyder investeringerne i højere grad på tværs af lande og afkast fra udenlandske investeringer kan bidrage væsentligt til et lands velstand.

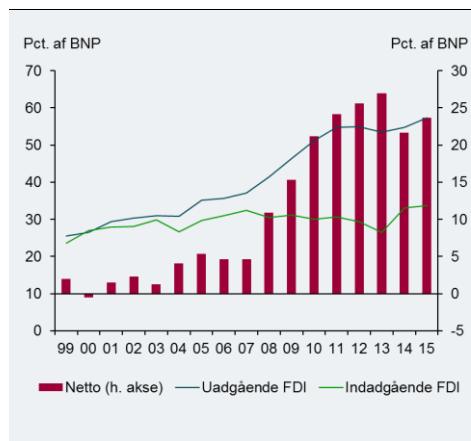
Omfanget af direkte investeringer er vokset betydeligt i Danmark over de sidste årtier. Det skyldes blandt andet, at det er blevet lettere for danske virksomheder at etablere sig i udlandet. Det har givet virksomhederne mulighed for at udvide produktionen mere, end hvis de kun havde produceret til hjemmemarkedet, samtidig med at det giver adgang til ny viden og teknologi fra andre lande.

Siden midten af 2000'erne er de udadgående direkte investeringer vokset mere end de indadgående direkte investeringer, og der er derfor opbygget en stor nettobeholdning i Danmark, *jf. figur 8*.

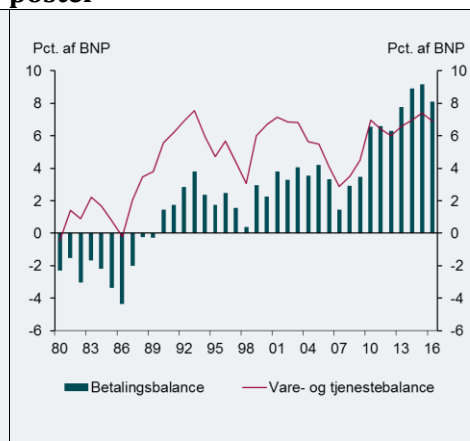
Det store investeringsoverskud overfor udlandet betyder, at nettoformueindkomsten fra udlandet er steget over de seneste årtier. Det har bidraget til øget nationalindkomst og velstand i Danmark.

Nettoformueindkomsten fra udlandet og et stort overskud på handlen med andre lande har bidraget til et stort overskud på betalingsbalancen på 8 pct. af BNP, *jf. figur 7*. Det store betalingsbalanceoverskud betyder, at Danmark har vendt en udlandsgæld til en udlandsformue.

Figur 7. Danmarks beholdning af direkte investeringer

Figur 8. Overskud på betalingsbalancens løbende poster

Anm.: I figur 7 angiver beholdningen af direkte ind- og udgående investeringer inkl. gennemløbsinvesteringer (Foreign Direct Investments).

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Gevinster ved globaliseringen

Danmark har draget betydelige fordele af globaliseringen. International arbejdsdeling har betydet store produktivetsgevinster og er en af grundene til, at Danmark i dag er blandt de mest velstående lande.

Implementering af teknologi og videnskabelige fremskridt udefra har medført en højere produktivitet i virksomhederne. Den øgede liberalisering af handel har endvidere åbnet nye eksportmarkeder og muligheder for at tilrettelægge produktion og distribution mere effektivt på tværs af grænser. Virksomhederne deltager i dag i højere grad i globale værdikæder, hvor produktionen af en vare opdeles mellem flere virksomheder på tværs af landegrænser. Det ses ved, at virksomheder oftere opkøber halvfabrikata til brug som input i deres produktion af nye varer.

Samtidig har liberaliseringen også udsat danske virksomheder for stigende konkurrence, hvilket har bidraget til yderligere specialisering og større produktivitet i de internationalt konkurrenceudsatte erhverv. Det kommer blandt andet til udtryk i en sammenligning mellem produktivetsudviklingen i de internationalt konkurrenceudsatte og hjemmemarkedsorienterede serviceerhverv, *jf. figur 9*.

Udviklingen er også kommet danske forbrugere til gode i form af lavere forbrugerpriser og flere tilgængelige varer og tjenester. Det ses blandt andet ved, at priserne på tjenester, der er udsat for international konkurrence, har udviklet sig langsommere end priserne på tjenester, som typisk kun udbydes på hjemmemarkedet, *jf. figur 9*. De lavere

forbrugerpriser på internationalt konkurrenceudsatte goder har medført en øget realløn og købekraft for danskerne.

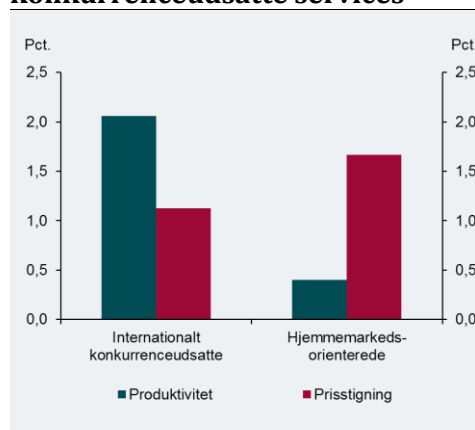
Et stigende bytteforhold har øget gevinsten ved handel med andre lande

Købekraften af et lands indkomst pr. beskæftiget afhænger grundlæggende af to forhold: produktiviteten og bytteforholdet (forholdet mellem eksport- og importpriser). Når bytteforholdet forbedres, kan der købes mere import for den samme mængde eksport, hvilket forbedrer realindkomsten.

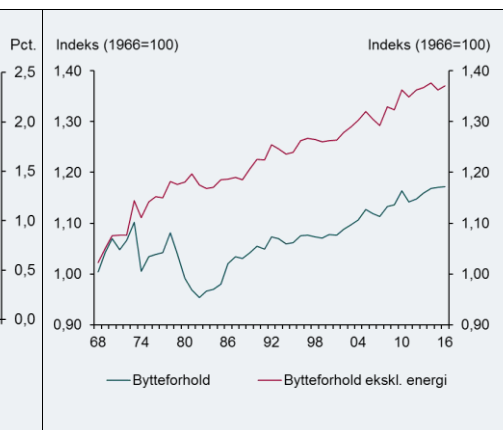
Den internationale arbejdsdeling har styrket realindkomsterne, bl.a. fordi prisen på importvarer er steget langsommere end prisen på dansk eksport. Det har givet en vedvarende forbedring af bytteforholdet siden slutningen af 1960'erne, jf. figur 10.

Den løbende forbedring er et udtryk for, at Danmark har specialiseret sig inden for produktion af produkter, som kan sælges til en stadig stigende pris på verdensmarkedet. Med andre ord har man gennem specialisering formået at få stadig mere for sine produkter, hvilket har givet en bytteforholdsgevinst. Særligt siden 00'erne har Danmark haft stigende bytteforholdsgevinster, hvilket har bidraget positivt til udviklingen i den danske velstand, jf. også baggrundsnotat om produktivitet og velstand (tidligere sendt til rådet).

Figur 9. Lavere pris og højere produktivitet for internationalt konkurrenceudsatte services

Figur 10. Bytteforholdet er forbedret siden 1968

Anm.: Figur 9 viser den årlige stigning i timeproduktiviteten og den gennemsnitlige prisstigning i perioden 2001-2015 i internationalt konkurrenceudsatte og hjemmemarkedsorienterede serviceerhverv. For opdeling af henholdsvis hjemmemarkedsorienterede og internationalt konkurrenceudsatte serviceerhverv, se Finansredegørelse 2014.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Globaliseringens betydning for det danske arbejdsmarked

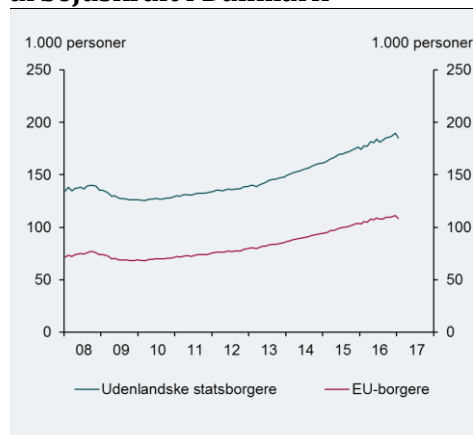
Den stigende globalisering har ligeledes haft betydning for det danske arbejdsmarked, og udenlandsk arbejdskraft spiller en større og større rolle.

I 2016 var der således mere end 180.000 fuldtidsbeskæftigede udenlandske statsborgere i Danmark, *jf. figur 11*. Særligt den fri bevægelighed af arbejdskraft på EU's indre marked har haft betydning for udviklingen på det danske arbejdsmarked. Omkring 60 pct. af de udenlandske beskæftigede er således fra andre EU-lande.

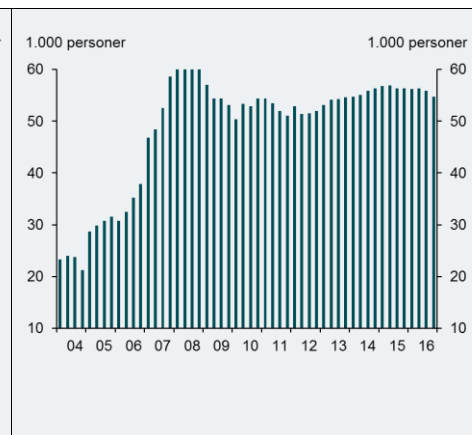
Den fri bevægelighed af arbejdskraft inden for EU har ligeledes påvirket antallet af grænsegængere, der arbejder i Danmark. I 2016 var der ca. 56.000 EU-borgere, der pendlede på arbejde i Danmark fra et andet EU-land, *jf. figur 12*. Tilsvarende var niveauet 23.000 personer i 2004. Udviklingen skal ses i lyset af den løbende udvidelse af EU's indre marked, herunder udvidelsen i 2004, der inkluderede en række østeuropæiske lande. Antallet af grænsegængere er påvirket af konjunkturerne, hvor der ses et større antal i perioder med høj efterspørgsel efter arbejdskraft - fx i årene op til finanskrisen.

Den større mobilitet af arbejdskraft betyder, at virksomheder i dag har nemmere adgang til udenlandsk arbejdskraft, der kan være nødvendig, hvis ikke de rette kompetencer kan rekrutteres inden for landegrænserne. Omvendt har virksomhederne i dag også lettere ved at placere sig i andre lande og dermed få adgang til den rette arbejdskraft.

Figur 11. Udenlandsk arbejdskraft i Danmark

Figur 12. Grænsegængere

Anm.: I figur 11 er fuldtidsbeskæftigede udenlandske statsborgere opgjort ekskl. udstationerede i RUT-registret. Det bemærkes, at statistikken i øjeblikket er under revision. Den reviderede statistik, der udkommer i juni, forventes at kunne påvirke niveauerne, også tilbage i tid. I figur 12 er nr grænsegængere en person, der er beskæftiget i et EU/EØS-land og har bopæl i et andet EU/EØS-land, hvor vedkommende vender tilbage til mindst én gang om ugen.

Kilde: Jobindsats og egne beregninger.

Den øgede globalisering og internationale arbejdsdeling stiller også krav om løbende tilpasning og omstilling. Virksomheder kan blive udkonkurreret af udenlandske virksomheder, virksomhederne kan vælge at outsource dele af deres produktion til udlandet eller ny teknologi kan gøre at efterspørgslen efter visse varer og tjenester falder eller helt

forsvinder. Det kan have en negativ konsekvens for dele af arbejdsstyrken, der må finde anden beskæftigelse i andre brancher til eventuelt lavere løn eller være ledige i en kortere eller længere periode.

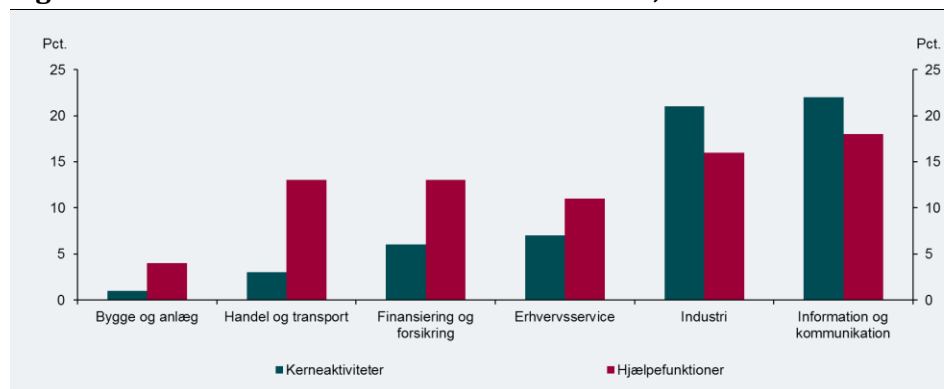
Samlet har international handel isoleret set øget beskæftigelsen. Beskæftigelsen afledt af eksport er således steget. Beskæftigelsen forbundet med tjenesteeksporten er steget betydeligt, imens beskæftigelsen forbundet med vareeksporten har været stort set uændret siden 1980.

International outsourcing er typisk et udtryk for, at en virksomhed flytter dele af sine interne aktiviteter til udlandet og derefter importerer mellemprodukter eller ydelser som input i den danske virksomheds produktion. Det er en måde, hvorpå virksomheder kan udnytte specialiseringsfordele på tværs af landegrænser for at løfte produktiviteten og derigennem nedbringe produktionsomkostningerne.

Outsourcing kan skyldes ny teknologi, ændrede efterspørgselsmønstre og forskydninger mellem virksomheder inden for de enkelte brancher, og forbindes ofte med tab af danske arbejdspladser til udlandet.

Særligt i industrien og inden for information og kommunikation er der en relativt stor andel af virksomhederne, der outsourcer hele eller dele af produktionen, jf. figur 13. For begge brancher gælder det, at det i overvejende grad er kerneaktiviteterne, der outsources. For de resterende brancher, herunder en række serviceerhverv, der i mindre omfang outsourcer produktion, er det især hjælpefunktioner, der udflyttes til andre virksomheder.

Figur 13. Andel af virksomheder der outsourcer, 2009-2011

Anm.: Outsourcing er defineret som hel eller delvis udflytning af forretningsaktiviteter, der i udgangspunktet udføres internt i virksomheden. Outsourcing kan foregå til selskaber inden for samme koncern eller til andre (eksterne) virksomheder, der kan være lokaliseret i Danmark eller i udlandet. Data stammer fra en undersøgelse Danmarks Statistik gennemførte i 2012 og dækker perioden 2009-2011.

Kilde: Danmarks Statistik.

Vellykket omstilling på det danske arbejdsmarked

Omstillingen har hidtil været vellykket på det danske arbejdsmarked. Beskæftigelsen ligger på et højt niveau og er steget markant henover de seneste årtier. Samtidig er ledigheden nedbragt til omkring 4 pct. af arbejdsstyrken. Selv i 1990'erne, hvor globaliseringen skred frem i særligt højt tempo, var den strukturelle ledighed generelt faldende.

Udviklingen skyldes i høj grad sunde strukturer på det danske arbejdsmarked, der er kendetegnet ved en høj grad af fleksibilitet. Samtidig har et højt og stigende uddannelsesomfang bidraget til en vellykket omstilling. Lønspredningen mellem uddannelsesgrupper har også været nogenlunde konstant gennem mange år, og der er således ikke tegn på, at nogle grupper er blevet udstødt fra arbejdsmarkedet som følge af globaliseringen.

De danske erfaringer viser også, at det i høj grad er strukturreformer på arbejdsmarkedet, der har øget arbejdsudbuddet og reduceret ledigheden, og dermed skabt grundlaget for at beskæftigelsen har kunnet stige. Danmark ville ikke i det omfang, det har været tilfældet, have draget fordel af globaliseringen, hvis der ikke samtidig løbende var gennemført strukturreformer.

Fremtidig usikkerhed om verdenshandlen

Den globale finansielle krise medførte et tilbageslag i den globale verdenshandel. Sidan da er den samlede handel tiltaget igen, om end i et langsommere tempo end i perioden før krisen. Der er generel usikkerhed om styrken af den globale vækst og handel fremadrettet. Der er risiko for en international tendens over mod mere protektionistisk og indadvendt politik. Aftagende verdenshandel vil kunne påvirke dansk økonomi negativt ved at gevinsterne ved handel mindskes.

Med den politiske situation i USA er der opstået betydeligt usikkerhed omkring handelsaftalen mellem USA og EU (TTIP). Aftalen medfører mindskede todsatser og handelsbarriere mellem USA og EU's indre marked og vil dermed styrke handlen og investeringerne mellem økonomierne. USA er Danmarks tredjestørste samhandelspartner, og aftalen vil dermed også kunne medføre store fordele for danske virksomheder, der får nemmere adgang til et stort eksportmarked samt mulighed for at importere teknologier og viden fra amerikanske virksomheder. Hvis aftalen droppes, vil danske virksomheder gå glip af disse gevinster.

Storbritanniens exit fra EU udgør også et usikkerhedsmoment fremadrettet. Storbritannien er Danmarks fjerdestørste handelspartner, og øgede todsatser og handelsbarrierer kan dermed mindske handlen. Det er

for nuværende meget usikkert, hvor lang tid forhandlingerne om briternes udtrædelse af EU vil vare, og hvilken aftale man vil ende med at forhandle på plads, *jf. boks 1*.

Boks 1. UK Treasury analyse af Brexit-effekter på mellemlang sigt

Storbritanniens premierminister Theresa May aktiverede den 29. marts 2017 Lissabon Traktatens Artikel 50, der giver ethvert EU-medlemsland ret til at forlade den Europæiske Union. Det betyder, at Storbritannien officielt vil have forladt EU-samarbejdet senest i april 2019.

Forhandlingerne om udtrædelsen (Brexit) indebærer en ny aftale omkring samhandel, herunder hvilke tariffer og adgangsbarriere, der kan indføres, samt regler omkring arbejdskraftens bevægelighed mellem Storbritannien og EU.

Det britiske finansministerium (HM Treasury) har undersøgt effekterne af Brexit under forskellige scenarier, herunder, at Storbritannien bliver medlem af EØS (Det Europæiske Økonomiske Samarbejde) eller at Storbritannien opnår handelsaftaler alene i regi af WTO.

Der er stor forskel på, hvordan og på hvilke vilkår Storbritannien vil have adgang til det Indre Marked i scenarierne. HM Treasury vurderer, at reduceret åbenhed på sigt vil påvirke produktiviteten negativt og medføre lavere BNP og velstand.

I scenariet med EØS-medlemskab, der har den største grad af åbenhed, vurderes det samlet set, at det britiske BNP vil være mellem 3½-4¼ pct. lavere 15 år efter Brexit sammenlignet med et scenarie, hvor Storbritannien forbliver i EU. Til sammenligning forventes BNP at blive mindsket med mellem 5½-9½ pct. efter 15 år i scenariet med WTO-handelsaftaler.

En yderligere usikkerhed ved ovenstående scenarier er, at man må acceptere regulering og krav om standarder fra EU for at handle på det Indre Marked. Da man som tredjeland ikke har indflydelse på den konkrete lovgivning kan det medføre ekstra omkostninger ved at handle med EU, uanset hvilken aftale, der opnås

Kilde: HM Treasury Analysis: The Long-Term Economic Impact of EU Membership and the Alternatives, 2016.